

การใช้วารสารต่างประเทศร่วมกัน: กรณีศึกษาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เบญญา รุ่งเรืองศิลป์*

ก่อกบทรอบรู้?

นับตั้งแต่ปี 2540 เป็นต้นมา ชาวบรรณารักษ์วารสารในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ที่ทำหน้าที่ในการบอกรับและให้บริการวารสารต่างรู้สึกว่า รุนแรงในปัญหาทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ที่ทำให้ค่าเงินบาทลดลง แต่ราคาวารสารต่างประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 15-20 ส่งผลให้การบอกรับวารสารจำนวนเท่าเดิม แต่ใช้งบประมาณจำนวนสูงขึ้น ห้องสมุดหลายแห่งตื่นตัวในการสำรวจการใช้และประเมินคุณค่าวารสารเพื่อหาเกณฑ์หรือมาตรฐานในการพิจารณาบอกรับเฉพาะวารสารที่จำเป็นในหลักสูตรการเรียนการสอน (core journal) มีการลดจำนวนการบอกรับ ยกเลิกการให้บริการบางรายชื่อ จึงเป็นสิ่งที่ยากยิ่งที่ห้องสมุดจะจัดหาและให้บริการวารสารได้ครบถ้วนทุกรายชื่อที่มีผู้ต้องการในกระแสเศรษฐกิจถดถอยเช่นนี้เป็นเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างบรรณารักษ์และอาจารย์ผู้สอน ซึ่งส่วนใหญ่

คุ้นเคยกับวิธีการ standing order คือให้บอกรับต่อเนื่องตลอดไป ในขณะที่บรรณารักษ์ต้องตัดสินใจเลือกบอกรับ สถานการณ์เช่นนี้จึงเป็นโอกาสทองของบริษัทจำหน่ายฐานข้อมูลต่าง ๆ ในระบบออนไลน์ และกลายเป็นอีกทางเลือกหนึ่งให้บรรณารักษ์ตัดสินใจบอกรับฐานข้อมูลเชิงพาณิชย์ ทดแทนการบอกรับรูปเล่มสิ่งพิมพ์ ด้วยมั่นใจว่าการให้บริการจะสะดวกรวดเร็ว คุ่มค่า สามารถใช้ทรัพยากรสารสนเทศด้านวารสารร่วมกันบนเครือข่ายได้อย่างกว้างขวาง ตลอดจนพัฒนาไปสู่ความร่วมมือในระบบภาคีห้องสมุด (consortium) ทำให้เกิดอำนาจในการต่อรองทางธุรกิจกับบริษัทจำหน่ายฐานข้อมูล เป็นผลดีในการประหยัดงบประมาณของห้องสมุดสมาชิกทั้งหลาย

* บรรณารักษ์ ฝ่ายบริการผู้อ่าน สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประธานคณะทำงานเพื่อความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ฝ่ายวารสารและเอกสาร ประจำปี

แนวคิดของการศึกษารวสาร

การศึกษารวสาร (use studies) สำหรับในประเทศไทย เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินคุณค่าวารสารในด้านต่างๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการพิจารณาคัดเลือก/จัดรวสารให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีงานวิจัยที่น่าสนใจ เช่น

- 2534 จันทนา ชินะชัชวรัตน์. ความซ้ำซ้อนของวารสารวิชาการต่างประเทศที่บอกรับในห้องสมุดสาขาการแพทย์ วิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์การแพทย์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- 2534 ศุภิพร พันธุ์ธนูวิบูลย์. การใช้วารสารวิชาการภาษาอังกฤษในห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- 2534 อมรา อิศระชาญพานิช. สภาพปัญหาและความต้องการใช้วารสารต่างประเทศของผู้ใช้ห้องสมุด คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 2535 ยุพดี จารุทรัพย์. การใช้บริการวารสารภายในห้องสมุด.
- 2536 สิทธิพร วิธินันท์กิตต์ และคณะ. การใช้วารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ในห้องสมุดคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

และหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- 2537 วัลภา ปลีหะจินดา. การหยุดบอกรับวารสารวิชาการภาษาต่างประเทศในหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยของรัฐ.
- 2538 อัญชลี อำนางธรรม. การใช้วารสารต่างประเทศในสำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- 2538 อุษณีย์ ธราวิจิตรกุล. การใช้วารสารวิชาการต่างประเทศฉบับล่วงเวลาของผู้ใช้กลุ่มวิทยาศาสตร์การแพทย์ปริคลินิก ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 2539 บานชื่น ทองพันซัง. การใช้วารสารต่างประเทศในห้องสมุดคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 2540 อุษณีย์ เห่งเที่ยง. การดำเนินการทวงถามวารสารต่างประเทศในหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยของรัฐ.
- 2541 ปิยะนาถ สระสงคราม. บริการวารสารของห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล.
- 2541 ไสภี อุณรุท. การศึกษารวสารวิชาการภาษาต่างประเทศของอาจารย์และนิสิตห้องสมุดคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

2542 นวพร สุริยะ. การจัดการงานวารสาร
ในห้องสมุดแพทย์และวิทยาศาสตร์
สุขภาพ.

2543 สุกัญญา แป้นสุขเย็น. พฤติกรรมการ
ใช้ห้องสมุดของนิสิตปริญญาตรีคณะ
เภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหา-
วิทยาลัย.

งานวิจัยเหล่านี้เป็นงานวิจัยเชิง
สำรวจ ที่ประเมินผลในเชิงปริมาณด้านการ
ใช้วารสารสาขาวิชาการ ความต้องการ อายุ
ของวารสารที่มีการใช้ และปัญหาต่าง ๆ ที่
เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้
กับงานวารสารทั่ว ๆ ไป

มองต่างมุมจากคณะกรรมการเพื่อความ ร่วมมือ

บรรณารักษวารสารในห้องสมุด
มหาวิทยาลัยของรัฐทุกแห่ง คงรู้จักคู่มือการ
ให้บริการวารสาร ซึ่งดำเนินงานโดยคณะ
ทำงานเพื่อความร่วมมือระหว่างห้องสมุด
สถาบันอุดมศึกษา ฝ่ายวารสารและเอกสาร
ดังนี้

2527 ประมวลและวิเคราะห์รายชื่อวารสาร
ภาษาต่างประเทศที่บอกรับเฉพาะปี
ปัจจุบันของห้องสมุดสถาบันอุดม
ศึกษาของรัฐในประเทศไทย

2539 การรวบรวมรายชื่อวารสารภาษาต่าง
ประเทศที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
ของรัฐบอกรับในปี 2538 - 2539

2541 ฐานข้อมูลรายชื่อวารสารภาษาต่าง
ประเทศที่ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
ของรัฐบอกรับในปี 2541

2541 การสำรวจการสั่งรับวารสารภาษาต่าง
ประเทศซ้ำซ้อนในปี 2541 ของห้อง
สมุดสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 23
แห่ง 2 วิทยาเขต

2542 โครงการศึกษาการใช้วารสารร่วมกัน
ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการบอกรับ
และการเลิกรับวารสาร

จากแนวคิดและประสบการณ์ที่เพิ่มพูนของ
บรรณารักษวารสารในขณะทำงานเพื่อความ
ร่วมมือฯ ที่ได้รวบรวมรายชื่อวารสาร เพื่อเป็น
แหล่งข้อมูลเบื้องต้นของการตรวจสอบ
วารสารในการจัดหาและให้บริการร่วมกันนั้น
ไม่เพียงพอที่จะตอบปัญหาในสถานการณ์
ปัจจุบันได้อย่างสมบูรณ์ครบถ้วนอีกต่อไป
หากได้พิจารณาผลของโครงการศึกษาการใช้
วารสารร่วมกัน ระยะที่ 1 พบว่าห้องสมุด
มหาวิทยาลัยของรัฐเกือบทุกสถาบัน ต้อง
ยกเลิกการบอกรับวารสารจำนวน 1,542 ราย
ชื่อ จากจำนวนวารสารที่สั่งรับ 5,624 ราย
ชื่อ (พ.ศ. 2540 - 2541) ในขณะเดียวกัน
การบอกรับวารสารปี 2542 มีวารสารซ้ำ
จำนวน 1,897 รายชื่อ คิดเป็นค่าใช้จ่ายที่
สูงมาก ความเป็นจริงของตัวเลขนี้ท้าทายให้
คณะทำงานเพื่อความร่วมมือฯ ต้องเดินหน้า
หาความจริงกันต่อไปในโครงการระยะที่ 2
ด้วยการศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้บริการ

เกี่ยวกับการใช้วารสารร่วมกัน โดยมีคณะทำงานโครงการร่วมกันคิดแบบสอบถามและคณะทำงานเพื่อความร่วมมือฯ ทุกคนช่วยกันกระจายแบบสอบถามไปทุกมหาวิทยาลัยรวม 23 สถาบัน 2 วิทยาเขต ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะเป็นประโยชน์มหาศาลแก่งานวารสาร เช่น แก้ไขปัญหาการขาดแคลนวารสาร การเชื่อมโยงของแหล่งข้อมูล การสืบค้นสารสนเทศบนเครือข่าย กลยุทธ์ในการทำสำเนาบทความ บริการยืมระหว่างห้องสมุด เป็นต้น แล้วนำมาประมวลเป็นภาพรวมทั้งในระดับสถาบันและระดับประเทศ เหนือสิ่งอื่นใดการสำรวจนี้อยู่บนรากฐานของความร่วมมือร่วมใจ เป็นการร่วมกันศึกษา ไม่ใช่ ต่างคนต่างศึกษา สอดคล้องกับสถานการณ์ประหยัคงบประมาณ และแรงงานอย่างแท้จริง

กรณีศึกษาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะเป็นหน่วยงานกลางและมีบทบาทเป็นผู้แทนของมหาวิทยาลัยร่วมกับคณะทำงานเพื่อความร่วมมือฯ ได้ดำเนินงานส่งแบบสอบถามแก่กลุ่มประชากร ซึ่งเป็นอาจารย์ในคณะ/สถาบันต่าง ๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวม 17 แห่ง จำนวนร้อยละ 15 ของอาจารย์ในมหาวิทยาลัยทั้งหมด เมื่อเดือนมิถุนายน 2543 และรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนเสร็จสิ้นในเดือน

สิงหาคม 2543 ทั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์ในการประสานงานอย่างดียิ่งจากบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะ/สถาบันทุกแห่ง จากนั้นได้นำมาขีดค่าคะแนน แจกแจงความถี่ และคิดค่าคำตอบเป็นร้อยละ เพื่อประโยชน์แก่ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระดับหนึ่ง ซึ่งคณะทำงานโครงการจะนำแบบสอบถามทั้งหมดมาวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวมของประเทศ และจัดพิมพ์เป็นเอกสารเผยแพร่ต่อไป

ผลสรุปจากแบบสอบถาม

จากการจัดส่งแบบสอบถาม จำนวน 425 ชุด ได้รับกลับคืนจำนวน 122 ชุด คิดเป็นร้อยละ 28 ของแบบสอบถามทั้งหมด ประกอบด้วยสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

① ข้อมูลเบื้องต้น

1. รายละเอียดส่วนบุคคล

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 81 คน (66%) และเพศชาย 41 คน (34%) มีสถานภาพเป็นอาจารย์ 59 คน (48%) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ 34 คน (28%) รองศาสตราจารย์ 27 คน (22%) และศาสตราจารย์ 2 คน (2%) โดยมีระยะเวลาที่สอนน้อยที่สุด 3 เดือน และมากที่สุด 30 ปี

1.2 ความถี่ในการใช้ห้องสมุด

พบว่าส่วนใหญ่ใช้บริการห้องสมุดคณะเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง

จำนวน 59 คน (48%) ในขณะที่เดียวกันความถี่ที่เข้าใช้ ณ สถาบันวิทยบริการเฉลี่ยเดือนละ 3-4 ครั้ง จำนวน 54 คน (44%) และจำนวน 1 คน ระบุว่าใช้บริการของสถาบันวิทยบริการทุกวัน จากเว็บไซต์ *CU Digital Library*

② ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้วารสาร

2.1 รายละเอียดของการใช้วารสาร

จากคำถามชี้เฉพาะเจาะจงถึงแหล่งที่ใช้วารสาร พบว่าส่วนใหญ่ใช้วารสารจากห้องสมุดคณะ จำนวน 94 ราย* (43.7%) รองลงมาคือ ชื่อส่วนตัว จำนวน 57 ราย (26.5%) ใช้ต่างสถาบัน เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จำนวน 38 ราย (17.7%) และมีการใช้บริการ ณ สถาบันวิทยบริการ จำนวน 26 ราย (12.1%) โดยมีความถี่ในการใช้วารสารเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง ซึ่งสอดคล้องกับความถี่ในการใช้ห้องสมุดและมีวัตถุประสงค์ในการใช้ใกล้เคียงกัน คือ ประกอบการสอน ใช้ในงานวิจัย และใช้อ่านเพื่อหาความรู้เพิ่มเติม จำนวน 109 ราย (22.6%) 107 ราย (22.2%) และ 105 ราย (21.8%) ตามลำดับ

2.2 ความต้องการใช้บทความวารสาร

พบว่าส่วนใหญ่ค้นหาบทความใหม่ ๆ จากวารสาร ด้วยการใช้หน้าสารบัญวารสาร (current content) บนเว็บไซต์ของห้องสมุดสถาบันของตน และห้องสมุดอื่น จำนวน 59 ราย (25.8%) จากหน้าสารบัญวารสารฉบับพิมพ์ที่ห้องสมุดบอกรับ เช่น Current Content, Life Sciences** จำนวน 42 ราย (18.4%) และจำนวน 39 ราย (17%) ค้นหาจาก CU Reference Databases โดยระบุว่าใช้ฐานข้อมูล Search Bank, FirstSearch, UnCover, EBSCO-host, ISI, Highwire Online Journals เป็นต้น ทั้งนี้บทความที่ต้องการส่วนใหญ่มีให้บริการที่ห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 81 คน (66.4%) และบทความนั้นอยู่ในวารสารที่ไม่มีให้บริการ จำนวน 41 คน (33.6%) ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 63 ราย (35%) จะเดินทางไปห้องสมุดที่มีและค้นด้วยตนเอง จำนวน 57 ราย (31.7%) ติดต่อบรรณารักษ์เพื่อขอย้ายเอกสารจากห้องสมุดอื่น จำนวน 24 ราย (13.3%) แจงห้องสมุดให้บอกรับวารสารชื่อนั้น นอกจากนี้บางรายระบุว่าใช้บริการฐานข้อมูลออนไลน์ เช่น UnCover และบางครั้งติดต่อเพื่อนในสถาบันต่าง ๆ ส่วนกรณีไม่ทราบวารสารชื่อนั้นมีอยู่ที่ห้องสมุด

* คำถามที่ตอบมากกว่า 1 ข้อ นับความถี่เป็นจำนวนราย

** จากฐานข้อมูลห้องสมุดใน Chulalinet ไม่มีแห่งใดบอกรับนิตยสารฉบับนี้

โด จะให้บริการจากบรรณารักษ์มากที่สุด จำนวน 62 ราย (36.9%) รองลงมาคือ ค้น จากเว็บไซต์ของห้องสมุดอื่น ๆ จาก Journal Link และจาก Union List of Serials in Thailand จำนวน 34 ราย (20.2%) 32 ราย (19%) และ 26 ราย (15.5%) ตามลำดับ ซึ่ง มีความถี่ใกล้เคียงกัน

2.3 รายชื่อวารสารที่ใช้ประจำ

ผู้ตอบแบบสอบถามระบุ รายชื่อวารสารเป็นจำนวนมาก และหลากหลายสาขาวิชา ซึ่งคาดว่าในระหว่างการรวบรวมแบบสอบถามดังกล่าว บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะคงได้พลิกดูกันบ้างแล้ว พบว่าส่วนใหญ่เป็นรายชื่อที่คุ้นเคย และมีให้บริการอยู่ในห้องสมุด อย่างไรก็ตามได้นำมาตรวจสอบกับฐานข้อมูลห้องสมุดใน Chulalinet ปรากฏรายชื่อที่ยังไม่มีให้บริการอยู่บ้าง เช่น

- Applied Environmental Microbiology
- Basic and Applical Social Psychology
- Design Magazine
- Information Systems Research
- Journal of Clinical Pathology
- Journal of Educational Computing Research
- Journal of Pragmatics
- Nurse Education
- Organization Science
- Personality and Social Psychology Bulletin

เป็นต้น

③ ข้อมูลเกี่ยวกับการให้บริการถ่ายเอกสารบทความจากห้องสมุดอื่น

3.1 รายละเอียดของการใช้บริการ

พบว่าส่วนใหญ่เคยใช้บริการ ทั้งในและต่างประเทศจำนวน 86 คน (70.5%) โดยเฉลี่ยภาคการศึกษาละ 1- 5 ครั้ง และจำนวน 36 คน (29.5%) ไม่เคยใช้บริการนี้เลย โดยระบุเหตุผลว่า ไม่ทราบวิธีที่จะขอใช้บริการ ไม่ต้องการเสียค่าบริการ ขั้นตอนในการขอใช้บริการซับซ้อนยุ่งยาก เป็นต้น

3.2 การใช้บริการส่งข้อความฉบับเต็ม (full text) จากบริษัทจำหน่ายข้อมูล

พบว่าส่วนใหญ่ไม่เคยใช้บริการนี้เลย จำนวน 70 คน (57.4%) และเคยใช้บริการเพียง 12 คน (42.6%) ซึ่งระบุว่าใช้บริการของ UnCover, Science Direct, UMI, FirstSearch, EBSCOhost ศูนย์บริการสารสนเทศทางเทคโนโลยี (TIAC) British Library, ผู้จัดพิมพ์วารสาร เป็นต้น

3.3 วิธีการได้รับสำเนาวารสาร

พบว่าส่วนใหญ่ได้รับทางไปรษณีย์ จำนวน 59 ราย (47.2%) รองลงมาคือ ทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-mail) โทรสารออนไลน์ผ่านเครือข่ายบนอินเทอร์เน็ต จำนวน 20 ราย (16%) 17 ราย (13.6%) และ 16 ราย (12.8%) ตามลำดับ บางรายระบุว่าได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ไปขอถ่าย

เอกสารด้วยตนเอง ทั้งนี้จะได้รับสำเนาบทความนั้น ภายใน 1 สัปดาห์

3.4 ค่าใช้จ่ายในการถ่าย

เอกสารบทความวารสาร

พบว่าส่วนใหญ่ใช้เงินส่วนตัว จำนวน 84 ราย (61.7%) ใช้เงินจากงานวิจัย จำนวน 31 ราย (22.8%) และใช้เงินจากคณะ/ภาควิชา/ห้องสมุดคณะ จำนวน 21 ราย (15.4%) โดยเคยจ่ายค่าบริการสูงสุดเฉลี่ยประมาณ 1- 50 บาท มีส่วนน้อยที่จ่ายค่าบริการมากกว่า 1000 บาท

④ ความคิดเห็น/ความต้องการของผู้ใช้

4.1 วิธีการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น ประมาณมีจำกัด ทำให้ห้องสมุดไม่สามารถจัดซื้อวารสารที่ต้องการได้

ผู้ตอบแบบสอบถามเสนอวิธีการที่เหมาะสมเรียงตามลำดับดังนี้

1. ขอถ่ายเอกสารหน้าสารบัญวารสารฉบับใหม่จากห้องสมุดอื่น
2. จัดหางบประมาณในส่วนอื่น
3. ไม่บอกรับวารสารชื่อใหม่ที่มีราคาแพง แต่บอกรับชื่ออื่นในสาขาวิชาเดียวกัน แต่ราคาถูกกว่าทดแทน
4. พิจารณายกเลิกชื่ออื่นที่บอกรับอยู่ และบอกรับชื่อใหม่แทน

4.2 การประหยัดงบประมาณในการบอกรับวารสาร

พบว่าเห็นด้วยมากที่สุด ในการยกเลิกวารสารที่มีราคาแพง และมีการใช้น้อย รองลงมาคือ ยกเลิกวารสารที่สามารถค้นหาสารบัญวารสาร และ Full Text ได้จากฐานข้อมูลต่างประเทศในระบบออนไลน์และซีดีรอม และให้ห้องสมุดที่มีรายการฉบับย้อนหลังสมบูรณ์ของวารสารชื่อนั้น และยังคงรับถึงปัจจุบัน เป็นผู้บอกรับต่อไปเพียงแห่งเดียวตามลำดับ และ ไม่เห็นด้วยมากที่สุด ในการยกเลิกวารสารที่มีราคาแพง รองลงมาคือ ยกเลิกวารสารที่ไม่ใช่วารสารหลัก และยกเลิกวารสารที่สามารถหาได้จากห้องสมุดอื่น ๆ ในประเทศไทย ตามลำดับ ส่วนกรณีที่ยกเลิกการบอกรับแล้วและห้องสมุดยินดีถ่ายเอกสารมาให้แทน พบว่าส่วนใหญ่มีความพอใจสูงถึง 88 คน (72.1%) ไม่พอใจ 34 คน (27.9%) โดยระบุเหตุผลว่า เป็นการเปิดโอกาสทางความรู้ เป็นต้น

4.3 ค่าใช้จ่ายในการถ่ายเอกสารบทความวารสาร

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่า ค่าใช้จ่ายควรใช้เงินส่วนตัวมากที่สุด จำนวน 64 ราย (23%) เป็นเงินโครงการวิจัย จำนวน 62 คน (22.3%) มหาวิทยาลัยจัดสรรให้ จำนวน 40 ราย (14.4%) และระบุว่าคณะ/ภาควิชา/ห้องสมุดคณะควรจัดหาแหล่งเงินทุนให้ด้วย ในส่วนการชำระเงินมีความเห็นว่า จ่ายเงินเมื่อได้รับเอกสารเหมาะสมที่สุด จำนวน 89 ราย (59.3%) และ

บางรายระบุว่า ควรเปิดบัญชี (deposit account) กับห้องสมุดเพื่อชำระค่าบริการ

4.2. แนวปฏิบัติเรื่องการจัดหาบทความวารสารที่ไม่มีในห้องสมุด

พบว่าส่วนใหญ่มีความประสงค์จะให้ห้องสมุดจัดหาบทความนั้นภายใน 1 สัปดาห์ รองลงมา คือ 3 วัน ในกรณีบริการด่วนภายใน 24 ชั่วโมง และต้องเสียค่าบริการเพิ่มอย่างน้อย 50 บาท (ในประเทศ) หรือ 300 บาท (ต่างประเทศ) ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยังคงต้องการรับบทความนั้น จำนวน 73 คน (59.8%) และไม่ต้องกรจำนวน 49 คน (40.2%) และระบุเหตุผลว่าค่าใช้จ่ายสูงเกินไป

4.5. วิธีการสั่งซื้อสำเนาบทความวารสาร

ในกรณีที่ติดต่อผ่านห้องสมุด ส่วนใหญ่ใช้วิธีการโทรศัพท์ติดต่อบรรณารักษ์ หรือออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น อีเมลส่งคำร้องผ่านแบบฟอร์มบนเว็บไซต์ จำนวน 153 ราย (72.9%) และส่วนน้อยที่ติดต่อไปยังห้องสมุดที่มีวารสารนั้น ๆ ด้วยตนเอง จำนวน 45 ราย (21.4%) ส่วนกรณีต้องติดต่อแหล่งข้อมูลโดยตรง มีความสะดวกในการใช้ระบบออนไลน์และยังคงให้บรรณารักษ์ดำเนินงานแทนจำนวน 92 ราย (77.3%) ในเรื่องจัดส่งบทความมีความพอใจมากที่สุดที่ได้รับทาง

ไปรษณีย์ รองลงมาคือ อีเมล โทรสาร และตามความจำเป็น

⑤ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

ผู้ดำเนินงานขอน้อมรับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอันหลากหลายจากทุกท่านด้วยความขอบคุณยิ่ง ทั้งนี้ได้นำส่งข้อมูลให้กับผู้เกี่ยวข้องโดยตรงแล้ว และขอเสนอมุมมองของบางท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

- การเลิกบอกรับวารสารไม่ใช้การแก้ปัญหา เพราะประเทศต้องการนักวิชาการ นักวิจัย นักค้นคว้า ควรจะมีวารสารมากที่สุดเท่าที่จะพึงมีได้ ให้มีส่วนกลางบอกรับแล้วแจกจ่ายสำเนาไปให้ทั่วถึง หรือตามความต้องการของแต่ละแห่ง

- มหาวิทยาลัยควรจัดสรรเงินซื้อวารสารทั้งวารสารที่กว้างและเฉพาะเจาะจง การบอกรับวารสารและใช้วิธีถ่ายเอกสารแทนควรเป็นทางเลือกสุดท้าย ในการสั่งบทความจากต่างประเทศเป็นของฟุ่มเฟือยและนิสิตจะประสบปัญหาหาก

- ถ้าเงินไม่พอในการบอกรับวารสาร ควรให้ส่วนกลาง คือ สถาบันวิทยบริการแจ้งไปที่นักวิจัย/คณาจารย์ผู้ทำวิจัย ซึ่งสามารถเพิ่มเงินในโครงการวิจัยได้

- ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าให้ยกเลิกวารสารที่ซ้ำซ้อนกัน เพราะผู้เรียนคือผู้ที่รับผิดชอบค่าบำรุงห้องสมุดอยู่แล้ว ควร

ได้รับความสะดวกในการค้นคว้า สืบค้นข้อมูล ไม่ใช่ให้ใช้บริการส่งสำเนาข้ามห้องสมุด

- ควรมีบริการขอข้อมูล/ถ่ายเอกสารบทความวิชาการจากวารสารระหว่างห้องสมุดของทุกสถาบันที่เร็วและมีประสิทธิภาพ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายของชาติได้มาก ขอภาวนาให้ดำเนินการให้สำเร็จโดยเร็วจะเป็นพระคุณ

- การใช้วารสารควรลงทุนให้อยู่ในสถาบันนั้น เนื่องจากการเดินทาง หรือการติดต่อ Pull วารสารกันไม่น่าจะสะดวก

- เห็นด้วยกับหลักการของการประหยัดงบประมาณของรัฐ แต่ต้องเพิ่มความรวดเร็วในการให้/การใช้บริการของห้องสมุดต่างๆ

- ถ้าสามารถลงขันกันหลายสถาบันบอกรับ Current Contents ฉบับออนไลน์ได้จะประหยัดมาก

- น่าจะจัดสัมมนาเรื่องนี้โดยเชิญบรรณารักษ์ ผู้ให้บริการวารสารเป็นประจำ และนักกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้านลิขสิทธิ์ มาสัมมนาร่วมกัน เพื่อหาทางช่วยกันประหยัดงบประมาณ และให้บริการโดยไม่ละเมิดกฎหมาย

สรุปผลในวันนี้ ทำให้ท่านได้พบคำตอบที่เคยค้นหาข้อยุติในปัญหาที่เคย

ประสบ หรือพบความมั่นใจในการปฏิบัติงานมากขึ้น แล้วหรือยัง ?

ความเป็นไปได้ในกรณีศึกษา

เมื่อได้นำประเด็นความคิดจากสรุปผลเรื่อง "การใช้วารสารต่างประเทศร่วมกัน : กรณีศึกษาห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" พิจารณาควบคู่ไปกับสภาพปัจจุบันของปัญหาและพฤติกรรมการใช้ห้องสมุด ทำให้ทราบถึงสภาพการใช้วารสารต่างประเทศในประชาคมจุฬาฯ ภารกิจของบรรณารักษ์ที่จะต้องทบทวนนโยบายในการดำเนินงานวารสาร และความก้าวหน้าก้าวไกลของเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งน่าจะเป็นไปได้ในเรื่องดังต่อไปนี้

① ด้านความร่วมมือภายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการที่ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาเพียงร้อยละ 28 ของแบบสอบถามทั้งหมด ทำให้การแจกแจงความถี่ที่ได้ ไม่เป็นตัวแทนประชากรในกลุ่มตัวอย่างที่สมบูรณ์เต็มร้อย อาจเป็นเพราะเวลาที่ดำเนินการส่งแบบสอบถาม อยู่ในระหว่างเปิดภาคการศึกษาใหม่ซึ่งอาจารย์ บรรณารักษ์ห้องสมุดคณะมีภารกิจอื่น ๆ เร่งด่วน จึงไม่มีเวลามากพอในการให้ข้อมูล และติดตามแบบสอบถาม ตลอดจนน่าเสียดายที่มีการสูญหายของแบบสอบถามระหว่างการรวบรวมและนำส่งถึง 3 หน่วยงาน อย่างไรก็ตาม

ตามบรรณารักษ์ห้องสมุดคณะส่วนใหญ่ ได้มีโอกาสพิจารณาข้อมูลเบื้องต้นในแบบสอบถามด้วยตนเองอย่างใกล้ชิด ก่อนส่งคืนมาที่สถาบันวิทยบริการ ทำให้ได้ทราบความคิดเห็น ความต้องการและข้อเสนอแนะเฉพาะคณะของตน วิธีการเช่นนี้ลดความซ้ำซ้อนที่ห้องสมุดทุกแห่งต่างต้องศึกษาวิธีการสำรวจ มาเป็นร่วมกันสำรวจ และนำไปประยุกต์ใช้ตามสถานการณ์ เหมือนเช่นที่มีการสรุปผลโดยภาพรวมในครั้งนี้ สำคัญที่ว่าห้องสมุดแต่ละคณะจะมีความพร้อม และนำไปขยายผลการดำเนินงานต่อไปได้มากน้อยเพียงใด

② ด้านงบประมาณการจัดหาวารสาร

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ได้ร่วมแสดงพลังความคิด ดังปรากฏในหัวข้อการประหยัดงบประมาณ ค่าใช้จ่ายในการถ่ายเอกสาร ความต้องการสำเนาบทความวารสาร เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจร่วมกันในปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อถึงงบประมาณการบอกรับวารสารในสาขาวิชาต่าง ๆ เป็นแนวทางการจัดทำเกณฑ์ในการพิจารณาการบอกรับ/ยกเลิก/จัดลำดับความสำคัญของวารสารในแต่ละปีงบประมาณได้ ลดค่าใช้จ่ายในการบอกรับวารสารล่วงหน้า มาเป็นการจัดหาเมื่อมีผู้ใช้ต้องการ ชี้ให้เห็นสภาพการซื้อจริงใช้จริง ตลอดจนความสนใจในการบอกรับฐานข้อมูล

ออนไลน์ การได้ร่วมใช้ฐานข้อมูลในเครือข่าย UniNet มีฐานข้อมูลกลาง (centralized database system) สำหรับตรวจสอบวารสารต่าง ๆ ร่วมกันทุกมหาวิทยาลัย เช่น

- ▶ Journal Link (<http://www.journalink.or.th>)
- ▶ Current Contents (<http://clelib.car.chula.ac.th/elib>)
- ▶ Union List of Serials in Thailand / UNIO (<http://www.car.chula.ac.th> เลือก Library Catalog) และ
- ▶ Journal List : วารสารบอกรับ (<http://library.kmitnb.ac.th/bib/ser.html>)

ถึงแม้ฐานข้อมูลเหล่านี้ยังมีความกระจัดกระจายอยู่บ้างตามลักษณะการใช้งาน แต่ในอนาคตอันใกล้นี้ ... กำลังมีการประสานความร่วมมือเป็นหนึ่งเดียว โดยมุ่งหวังให้มีระบบการบริหารจัดการงบประมาณอย่างคุ้มค่าที่สุด

③ ด้านการส่งเสริมการบริการวารสาร

จากการสรุปผลพบว่า ความถี่ในการใช้วารสารเฉลี่ยสัปดาห์ละ 1-2 ครั้ง และมีอาจารย์จำนวนมากที่ไม่ทราบข้อมูล หรือรู้น้อยมากเกี่ยวกับการบริการในห้องสมุด เช่น บริการถ่ายเอกสารบทความวารสารจากห้องสมุดอื่น การสั่งซื้อบทความฉบับเต็มจากบริษัทจำหน่ายข้อมูล เป็นต้น ถึงเวลา

แล้วใช้หรือไม่? ที่ห้องสมุดทุกแห่งต้องจัดบริการในเชิงรุกให้มากขึ้น เช่น

☺ เพิ่มความสะดวกและลดขั้นตอนในการขอใช้บริการที่ซับซ้อนยุ่งยาก เช่น การกรอกแบบฟอร์ม การจัดเก็บในระบบชั้นเปิด-ปิด เป็นต้น

☺ ใช้เทคโนโลยีบริการนำส่งเอกสาร (document delivery services) ในรูปอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การใช้โปรแกรม Ariel บริการยืมระหว่างห้องสมุด ฯลฯ เพื่อลดภาระในการจัดการและให้บริการสำเนาบทความ

☺ ประชาสัมพันธ์วารสารที่มีให้บริการอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะชื่ออื่น ๆ นอกเหนือจากที่เคยรู้จัก ที่สำคัญอาจารย์ควรได้มาใช้วารสารที่มีการเสนอให้บ่อย

☺ เสริมสร้างประสบการณ์การใช้ CU Reference Databases อย่างต่อเนื่อง มีคู่มือแนะนำการใช้ที่ลุ่มลึกและหลากหลายสาขาวิชา เพื่อให้อาจารย์สามารถเข้าถึงสารสนเทศได้ง่ายยิ่งขึ้น พยายามใส่ใจในการสืบค้น ประทับใจในการบริการ และเกิดความคุ้นเคยในการเลือกใช้ฐานข้อมูลได้ด้วยตนเอง ลดการพึ่งพาให้บรรณารักษ์ค้นให้ หรือรอคอยการใช้ตัวเล่มสิ่งพิมพ์ และพัฒนารูปแบบความคิดการเข้าถึงสารสนเทศแทนการสะสมสารสนเทศ

ท่านจะเห็นด้วยหรือไม่ก็ตามกับผลสรุปที่ได้นำเสนอ แต่ผู้ดำเนินงานคาดหวังว่าแนวความคิดเหล่านี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลประกอบการตัดสินใจในกระบวนการงานวารสาร และใฝ่ฝันว่าการบริหารจัดการทั้งหลาย คงจะพัฒนาอยู่บนรากฐานของความร่วมมือภายในประชาคมจุฬาฯ ของเรา และเติบโตสู่ความเป็นภาคีห้องสมุดร่วมกับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งไม่น่าจะนานเกินรอ